

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

FarDU
ILMIY
XABARLAR-

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

— 2-2023 —

НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

FarDU. ILMIY XABARLAR – НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК.ФЕРГУ

Muassis: Farg'ona davlat universiteti.

"FarDU. Ilmiy xabarlar – Научный вестник. ФерГУ – Scientific journal of the Fergana State University" jurnali bir yilda olti marta elektron shaklda nashr etiladi.

Jurnal pedagogika, filologiya, tarix, falsafa, siyosat, kimyo, biologiya hamda geografiya fanlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnaldan maqola ko'chirib bosilganda, manba ko'rsatilishi shart.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020-yil 2-sentabrda 1109 raqami bilan ro'yxatga olingan.

Muqova dizayni va original maket FarDU tahririyat nashriyot bo'limida tayyorlandi.

Tahrir hay'ati

Bosh muharrir
Mas'ul muharrir

SHERMUHAMMADOV B.SH.
ZOKIROV I.I

FARMONOV Sh. (O'zbekiston) BEZGULOVA O.S. (Rossiya) RASHIDOVA S. (O'zbekiston) VALI SAVASH YEELEK (Turkiya) ZAYNOBIDDINOV S.(O'zbekiston) AXTARIYEVA R. (Rossiya)	JEHAN SHAHZADAH NAYYAR (Yaponiya) LEEDONG WOOK (Janubiy Koreya) A'ZAMOV A. (O'zbekiston) KLAUS XAYNSGEN (Germaniya) RAKETIN O. (Rossiya)	G'ULOMOV S.S. (O'zbekiston) BERDISHEV A.S. (Qozog'iston) KARIMOV N.F. (O'zbekiston) CHESTMIR SHTUKA (Slovakiya) TOJIBOYEV K. (O'zbekiston) TURAYEV A. (O'zbekiston)
--	--	--

Tahririyat kengashi

IJTIMOIY GUMANITAR FANLARI BO'YICHA		ANIQ VA TABIIY FANLAR BO'YICHA	
EGAMBERDIYEVA T. (O'zbekiston)	FarDU, p.f.d.,prof.	MAMAJONOV M. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.b.f.d.,dots.
XONKELDIYEV Sh. (O'zbekiston)	FarDU, p.f.d.,prof.	KAXAROVA M (O'zbekiston)	FarDU, f.f.n.,dots.
TOJIBOYEVA H. (O'zbekiston)	Ped.ilm.tad.instituti., p.f.d.(Dsc)	ISOMIDDINOV F. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.n.
O'RINOVA N. (O'zbekiston)	FarDU, p.f.n.,dots.	SABIRDINOV A. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.d.,prof.
USMONOV B. (O'zbekiston)	FarDU, p.f.d.	RAHIMOV Z. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.d.
DAVLYATOVA G. (O'zbekiston)	FarDU, p.f.n.	XOSHIMOVA N. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.b.f.d.,dots.
G'OFUROV A. (O'zbekiston)	FarDU, i.f.d.,prof.	MIRZAYEVA D. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.b.f.d.(PhD)
XONKELDIYEVA G. (O'zbekiston)	FarDU, i.f.d.,prof.		
HOLMATOV B. (O'zbekiston)	FarDU, I.f.n.	O'RINOV A.Q. (O'zbekiston)	FarDU, f.m.f.d.,prof.
XAKIMOV N. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.d.,dots.	KARIMOV Sh.T (O'zbekiston)	FarDU, f.m.f.d.,dots.
ISOMIDDINOV M. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.d.	OTAJONOV S. (O'zbekiston)	FarDU, f.m.f.d.,prof.
USMONOV B. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.d (DSc)	RASULOVA R. (O'zbekiston)	FarDU, f.m.f.d.,prof.
MAXMUDOV O. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.d.,dots	ONARQULOVA K. (O'zbekiston)	FarDU, f.m.f.d.,prof.
ALIMOVA N. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.f.d.(PhD)	SHUHRATOV SH. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.b.f.d.,dots.
JO'RAYEV H. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.d(PhD),.dots.	ASQAROV I. (O'zbekiston)	AnDU, k.f.d.,prof.
MAMATOV M. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.d (PhD),.prof.	IBRAGIMOV A.(O'zbekiston)	FarDU, k.f.d.,prof.
AHRORQULOVA A. (O'zbekiston)	FarDU, t.f.b.f.d.(PhD)	MAMATQULOVA S. (O'zbekiston)	FarDU, k. f.b.f.d (PhD)
G'ANIYEV B. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.d.,dots.	ABDUG'ANIYEV O. (O'zbekiston)	FarDU, g.f.d.(DSc)
MAMAJONOV A. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.d.,prof.	AXMADALIYEV Yu. (O'zbekiston)	FarDU, g.f.d.,prof.
ISKANDAROVA Sh. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.d.,prof.	YULDASHEV G. (O'zbekiston)	FarDU, q.x.f.d.,prof.
SHUKUROV R. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.n.,dots.	ISAG'ALIYEV M. (O'zbekiston)	FarDU, b.f.d.,prof.
YULDASHEVA D. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.doktori.	SHERALIYEV B. (O'zbekiston)	FarDU, b.f.d.(PhD).
UMAROVA N. (O'zbekiston)	FarDU, f.f.doktori.	SHERMATOV M. (O'zbekiston)	FarDU, b.f.n. dots.

Muharrir: Sheraliyeva J.

Tahririyat manzili:

150100, Farg'ona shahri, Murabbiylar ko'chasi, 19-uy.
Tel.: (0373) 244-44-57. Mobil tel.: (+99891) 670-74-60
Sayt: www.fdu.uz. Jurnal sayti

Bosishga ruxsat etildi:

Qog'oz bichimi: - 60x84 1/8

Bosma tabog'i:

Ofset bosma: Ofset qog'oz.

Adadi: 10 nusxa

Buyurtma №

FarDU nusxa ko'paytirish bo'limida chop etildi.

Manzil: 150100, Farg'ona sh., Murabbiylar ko'chasi, 19-uy.

Farg'ona, 2023

JINOYAT GEOGRAFIYASI VA UNING MOHIYATI, ASOSIY YO'NALISHLARI
ГЕОГРАФИЯ ПРЕСТУПНОСТИ И ЕЕ СУЩНОСТЬ, ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
GEOGRAPHY OF CRIME AND ITS ESSENCE, MAIN DIRECTIONS

Muhitdinov Ilhomjon Ixtiyor o'g'li¹

¹Muhitdinov Ilhomjon Ixtiyor o'g'li

– Farg'ona davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada jinoyat geografiyasi va uning mohiyati, asosiy yo'nalishlari, jinoyatchilikning hududiy tafovutlari va jinoyatchilikka ta'sir etuvchi geografik omillar ko'rib chiqilgan, tahlil qilingan va xulosalar berilgan.

Аннотация

В данной статье рассмотрены, проанализированы география преступности и ее характер, основные направления, территориальные отличия преступности и географические факторы, влияющие на преступность, и сделаны выводы.

Abstract

In this article, the geography of crime and its nature, main directions, territorial differences of crime and geographical factors affecting crime are considered, analyzed and conclusions are given.

Kalit so'zlar: jinoyat, jinoyat geografiyasi, jinoyatchilikning hududiy tafovutlari, jinoyat geografiyasi predmeti, jinoyat geografiyasining vazifalari.

Ключевые слова: преступность, география преступности, территориальные особенности преступности, предмет географии преступности, задачи географии преступности.

Key words: crime, geography of crime, territorial differences of crime, subject of geography of crime, tasks of geography of crime.

KIRISH

Jahon aholisi hayotining eng dolzarb va hal etilmaydigan muammolaridan biri jinoyatchilik muammosi bo'lib kelmoqda. Uning darajasi, tuzilishi, o'sish sur'atlari buni ommaviy axborot vositalaridagi ko'plab nashrlar va O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligining rasmiy statistikasi ko'rsatmoqda. Jinoyat dinamikasi va tarkibidagi ijobiy o'zgarishlarga qaramay, dunyoda jinoiy vaziyat murakkabligicha qolayotgani bejiz emas. Shu nuqtai nazardan, jinoyatchilik kabi ko'p qirrali ijtimoiy hodisani, uning barcha xilma-xil jihatlarini, shu jumladan, nisbatan kam o'rganilgan jihatlarini kriminologik tadqiqotlarni rivojlantirish alohida ahamiyatga ega bo'lib, jinoyatchilikka qarshi kurashish va uning oldini olishda muhim ahamiyatga ega bo'lib ko'rinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Jinoyat - bu ma'lum bir hududda ma'lum davr mobaynida sodir etilgan jinoyatlarning statistik yig'indisida ifodalangan, ijtimoiy xavfli, ijtimoiy-patologik, maqsadli, noqonuniy, nisbatan yashirin hodisa. Bu sifat va miqdoriy tomonlarga ega bo'lgan murakkab tushunchadir. Sifat tomoni jinoyatning xususiyatlarida namoyon bo'ladi: ijtimoiy xavflilik, ijtimoiy patologiya, huquqbuzarlik, yashirin xususiyat. Jinoyatning miqdoriy tomoni uning statistik xususiyati orqali ochiladi [1].

Mahalliy kriminologiya fanining nisbatan "yangi" yo'nalishlaridan biri jinoyatchilikning hududiy farqlarini, shuningdek, ularni belgilovchi sabablar va shart-sharoitlarni o'rganishdir. O'zbekiston kriminologlari uchun bu muammo mutlaqo yangi, deb aytish o'rinli emas, chunki jinoyat belgilarining hududiy va vaqtinchalik omillarga bog'liqligi masalasi Sovet kriminologiyasida ham, Mustaqillik yillarida ham ko'tarilgan. Ular A.I.Dolgova [8], G.I.Zabryanskiy, I.P.Portnov, L.I.Spiridonov, E.E.Raska, Y.I.Gilinskiy [7], P.G.Ponomarev, A.S.Soliyev, A.A.Qayumov va boshqalar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda o'z aksini topgan.

Xorijiy kriminologlar esa yuqorida keltirilgan muammoni chetlab o'tishmadi va o'z asarlarida jinoyatchilikning hududiy jihatlari va jinoyatchilikka ta'sir etuvchi geografik omillarni bayon etishgan. S.Lombroso o'zining "Jinoyat" asarida huquqbuzarliklar hududiy omillarning ta'sirida ham sodir bo'lishini ko'rsatib o'tdi. Jinoyat turlariga geografik omillar: iqlim, geografik o'rin, aholi zichligi, migratsiya, bandlik va boshqa omillar ta'siri ham o'rganilgan.

Jinoyatning hududiy farqlari uzoq vaqtdan buyon kriminologlarning e'tiborini tortib kelmoqda. O'zbekistonning turli hududlarida jinoyatchilik darajasi va holati sezilarli darajada farq qiladi. Jinoyatchilikning hududiy tafovutlarini o'rganish ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning hududiy rejalarida va jinoyatchilikka qarshi kurashish dasturlarida jinoyatning xususiyatlarini va ular keltirib chiqaradigan profilaktika chora-tadbirlarini to'liq hisobga olish imkonini beradi. Bu tadqiqotning amaliy tomoni, ularning nazariy ahamiyati shundan iboratki, ulardan jinoyatchilik va uning dinamikasini aniqlash mexanizmini batafsil o'rganish, jinoyatning sabablarini tashkil etuvchi yoki ularga turli yo'nalishlarda hissa qo'shadigan har qanday ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy hodisa va jarayonlarni aniqlashda foydalanish mumkin.

Hozirda jadal rivojlanib borayotgan, xuquqbuzarlik va geografiya fanlari orasida shakllangan ilmiy yo'nalishlardan biri - jinoyat geografiyasidir. Bu butun yer yuzining turli mintaqalari, mamlakatlar yoki mamlakatlarning ma'muriy-hududiy birliklari o'ziga xos xususiyatlari hajmi, tuzilishi va joylashuvi bilan bog'liq bo'lgan jinoiy qilmishlarning makon va zamonda taqsimlanishini o'rganadigan fandır. O'rganilayotgan hududlardagi aholi soni, odamlarning ijtimoiy holati, mehnat faoliyati, dam olishi, turmush darajasi, madaniyati, milliy an'analar, diniy e'tiqodlari va boshqa bu kabi xususiyatlar jinoiy qilmishlariga ta'sir o'tkazadi.

Jinoyatchilikning hududiy tafovutlari qatoriga ko'plab omillarni kiritish mumkin, masalan, aholining ayrim ijtimoiy-demografik guruhlari turli xil jinoyatlar bilan jinoiy kasallanishini kiritish mumkin. Yosh deb ataluvchi shaharlarda, yo'ldosh shaharlarda aholi tarkibida oilaviy odamlar emas, balki yoshlar salmog'i ustunlik qiladi, ular orasida ko'plab muhojirlar, malakasiz kadrlar, og'ir mehnat qiluvchi ishchilar salmog'i ustunlik qiladi. Binobarin, bunday shaharlarda zo'ravonlik va zo'ravonlik bilan o'zlashtirish jinoyatlari, aldov yo'li bilan o'zgarar molini o'zlashtirish jinoyatlari yuqori darajada bo'ladi. Viloyat markazlari, katta shaharlar va aholi zich shaharlarda avtomashinalarni o'g'irlash, mayda o'g'irlik, o'z xohishlari yo'lida maqsadsiz sodir etiladi. O'z navbatida, chekka hududlarda, qishloqda va aholi siyrak joylashgan hududlarda chorva mollari va dehqonchilik mahsulotlarini o'g'irlash holatlari ko'p uchraydi. Bundan tashqari, jinoyat belgilarining farqlari nafaqat aholi punkti turiga (shahar, tuman, qishloq va boshqalar) balki mintaqaning geografik joylashuviga ham bog'liq bo'ladi.

Jinoyat geografiyasi uning predmeti va obyektini, elementlarini chuqur o'rgangan olimlar asosan 5 ta asosiy yo'nalishga ajratishadi. S.A. Shotkinov ham shundan kelib chiqqan holda quyidagi yo'nalishlarni e'tirof etgan:

1. Mamlakat (viloyat, ma'muriy - hududiy birlik) iqtisodiy rivojlanish darajasining jinoyatchilikka ta'sirini uning ko'rsatkichlari nuqtai nazaridan o'rganish. Bunga sanoat salohiyati, ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanish darajasi, mavjud ishlab chiqarish bazasi kiradi.

2. Mamlakat (viloyat) aholisining ijtimoiy-madaniy xususiyatlarining jinoyatchilikka ta'sirini o'rganish. Bu aholi bandligi, daromad darajasi, aniq va yashirin ishsizlikning mavjudligi, aholining moddiy ahvolidagi farq ("mulk tabaqalanishi"), ijtimoiy tarkibi, demografik holati, etnik-mahalliy va mahalliy aholining mavjudligi kabi ko'rsatkichlarni va etno-orttirilgan xususiyatlar, an'analar, marosimlar, umumiy intellektual darajani o'z ichiga oladi.

3. Aholining tabiiy va konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini amalga oshirish imkoniyatlari bilan ta'minlanishining jinoyatga ta'sirini o'rganish. Bunga ta'lim, maishiy, dam olish muassasalari, madaniyat, sog'liqni saqlash va fan muassasalarining mavjudligi va soni kiradi.

4. Siyosiy va geografik omillarning jinoyatchilikka ta'sirini o'rganish. Bunga mamlakat (viloyat) hududining kattaligi, uning (uning) ma'muriy bo'linishining xususiyatlari kiradi.

5. Tabiiy geografik omillarning jinoyatchilikka ta'sirini o'rganish. Bunga mamlakatning (mintaqaning) mineral-xomashyo salohiyati, iqlimi, landshaft xususiyatlari, o'simlik va hayvonot dunyosining xususiyatlari kiradi [3].

Jinoyat geografiyasining vazifalari orasida ma'lum bir hududning ijtimoiy tuzilishining jinoyatchilik darajasi va tarkibiga ta'sirini o'rganish, jinoyatchilikka qarshi kurashish va oldini olish bo'yicha dasturlarni ishlab chiqish, jinoyatchilikni o'rganish asosida kartalar yaratishasosida jinoyat keng tarqalgan hududlar to'g'risida ma'lumot berish va boshqalarni ajratib ko'rsatish mumkin.

Mamlakatimizda, boshqa davlatlarda bo'lgani kabi, jinoyatlarning hududiy tarqalishi to'g'risidagi ma'lumotlar, ular sodir etilgan joydagi jinoyatlarning birlamchi qaydnomalari asosida shakllantirilib, keyinchalik ular tuman, shahar, huquqni muhofaza qiluvchi organlarning rasmiy hisobotlarida umumlashtiriladi. Viloyatlar, shaharlar, tumanlarda sodir etilgan jinoyatlar har yili

nashr etiladigan “Jinoyat va huquqbuzarliklar” statistik to‘plamlarida jinoyat va uning alohida turlari to‘g‘risida ma‘lumot beradi.

Jinoyatning eng oshkora geografiyasi kartogrammalarda tasvirlanadi, O‘zbekistonning ta‘sis subyektlari to‘g‘risidagi ma‘lumotlarni to‘plash bilan bir qatorda, barcha aholi punktlari va jinoyat sodir etilgan joylar to‘g‘risida ma‘lumotlar yig‘ib boriladi, ushbu ma‘lumotlar IIB tomonidan umumlashtiriladi. Shaharlar va qishloqlardagi jinoyatlar, ko‘chalarda, temir yo‘l stansiyalarida, turar-joy binolarida, do‘konlarda va boshqalarda sodir etilgan jinoyatlar. Jinoyat sodir etilgan joyni ko‘rsatishda jinoyat geografiyasi topografiyasidan keng foydalaniladi.

Dunyodagi kriminologik vaziyat rivojlanishining ko‘plab umumiy qonuniyatlari bilan uning mintaqalarida, turli mamlakatlarda va bir mamlakatning turli ma‘muriy-hududiy birliklarida jinoyatlar ko‘pincha umumiy darajadan sezilarli darajada farq qiladi (100 ming aholiga yoki 1 kvadrat kmga to‘g‘ri keladigan jinoyatlar soni). Turli mamlakatlarda jinoyatchilik darajasi o‘rtasidagi farqlar ba‘zan bir yoki, ikki yoki undan ortiq darajaga etadi. Xuddi shunday manzara bir mamlakatning turli hududlarida ham kuzatiladi [4].

O‘zbekistonda 2018-yilda sodir etilgan jinoyatlar soni oldingi yilda sodir etilgan jinoyatlar soniga nisbatan 12033 taga kamaygan, bu ko‘rsatkich keyingi yillarda yana ham yaxshilanishini prognoz qilingan bo‘lsa-da Respublikamizning ayrim hududlarida jinoyatlarning sodir etilish darajasi mamlakatda sodir etiladigan umumiy o‘rtacha darajadan ikki yoki uch baravar ko‘proq ekanligi ko‘p yillardan buyon saqlanib kelmoqda.

Jinoyat geografiyasida uning tuzilishi va dinamikasi muhim o‘rin tutadi. Har xil turdagi va jinoyat guruhlarini ularning barcha jinoyatlar tarkibidagi ulushiga ko‘ra yoki har xil turdagi jinoyatlar va umuman jinoyatlarning o‘sish (kamayish) sur‘atlariga ko‘ra hududiy taqsimlanishi kriminalistik ahamiyatga ega siljishlar va ularning sabablarini aniqlash imkonini beradi. Ushbu ko‘rsatkichlar bo‘yicha jinoyatlarning hududiy taqsimlanishi nihoyatda notekis. Bir hududda kasbiy jinoyatlar intensiv o‘sishi mumkin, boshqasida esa zo‘ravonlik, uchinchisida - voyaga etmaganlar jinoyati, to‘rtinchisida - takroriy jinoyatlar. Xuddi shu narsa jinoyatning umumiy tarkibidagi turli darajadagi jinoyatlar koeffitsientiga ham tegishli. Ba‘zan ro‘yxatga olingan umumiy jinoyatlarning yuqori darajasi bilan og‘ir jinoyatlarning past darajasini kuzatish mumkin. Yuqorida ta‘kidlanganidek, Toshkent shahrida umumiy jinoyatlar O‘zbekistondagi umumiy jinoyatlarga nisbatan 2 baravar ko‘p, lekin qasddan odam o‘ldirishlar bo‘yicha esa nisbatan past.

Jinoyat darajasi, tuzilishi va dinamikasidagi farqlar tasodifiy emas, ular ma‘lum bir mamlakatning, ma‘lum bir aholi punktining demografik, iqtisodiy, ijtimoiy, diniy, madaniy, tashkiliy, milliy, ekologik, huquqiy, ro‘yxatga olish va boshqa xususiyatlari bilan bog‘liq bo‘lib, bu holda hududiy jihatdan bir biridan farq qiladigan hususiyatlari yaqqol ko‘zga tashlanadi, ya‘ni ularning jinoyatchilikka geografik muhitning ta‘sir etuvchi omillarining ancha ko‘pligi aniq namoyon bo‘ladi. Xususan, bular kriminologik tadqiqotlarning ekologiya va jinoyat topografiyasi kabi sohalari bo‘lib, geosiyosiy, shaharsozlik, demografik, arxitektura, planometrik va boshqalar ta‘sirini alohida o‘rganishni o‘z ichiga oladi. Jinoyatchilik darajasi va jinoyatning o‘ziga xos xususiyatlari ma‘lumki, bunday ijtimoiy boshqa g‘ayriijtimoiy ko‘rinishlar, masalan ichkilikbozlik, giyohvandlik ham jinoyat hodisasiga mos keladi. Ularning darajasi ham aholi punkti turiga va uning geografik ma‘lumotlariga qarab juda katta farq qiladi.

Shuning uchun ham jinoyat geografiyasini o‘rganish qiyosiy kriminologiya uchun jinoyat sodir etish sabablari va uning o‘zgarishlarini tahlil qilishda, unga qarshi kurashishning ta‘sirchan va maqbul chora-tadbirlarini ishlab chiqishda alohida mintaq va hududlarga nisbatan alohida ahamiyatga ega.

Jinoyatning ayrim shakllari hududiy farqlar orqali namoyon bo‘ladi, deb taxmin qilish juda o‘rinli. Har qanday ijtimoiy hodisa singari, jinoyatni ham o‘zidan tushuntirib bo‘lmaydi, faqat ijtimoiy butunlikning elementi - jamiyat, uning mazmuni umumiy munosabatlar majmui bilan shakllanadi. Ijtimoiy mazmun mahsuli bo‘lgan jinoyat boshqa ijtimoiy jarayonlar bilan ham ijobiy, ham salbiy o‘zaro bog‘liqdir. Bu esa o‘rganilayotgan obyektning o‘ziga xos “tabiati” tufayli jinoyatni uning immanent xususiyatlariga ko‘ra ajratib olish va ajratib qo‘yishni tubdan imkonsiz qiladi.

Ma‘lumki, jinoyatning har qanday ta‘rifi muqarrar ravishda huquqbuzarlik, jinoyat qonunini buzish kabi taxminiy “rasmiy” momentni o‘z ichiga oladi. Shu bilan birga, yuqoridagi belgi jinoiy xatti-harakatni inson hayotida va jinoyatni boshqa ijtimoiy hodisalardan farqlash uchun mezon bo‘lib xizmat qiladi. Biroq jinoyat amalda yaxshi ajratilgan, qat‘iy (davlat nuqtai nazaridan) hodisa bo‘lib, mantiqiy jihatdan kollektiv, “nominal” tushunchalar soniga kiradi. Bu esa jinoyatning kelib

chiqishini bir ijtimoiy hodisa yoki jarayondan birlashtirib, uning o'ziga xos sabablarini topishni imkonsiz qiladi [7].

Yuqorida aytilganlar bilan bog'liq holda shuni ta'kidlash kerakki, jinoyatni o'rganishning "sotsiologizatsiyasi" uning hududiy farqlarini o'rganish metodologiyasida ham o'z aksini topgan. "Hududlarda jinoyatchilik dinamikasi tendensiyalarini bevosita belgilovchi asosiy qarama-qarshilik nisbatan bir tekis o'sib borayotgan ehtiyojlar (ularning tarkibidagi o'zgarishlar) va ularni qondirishning nisbatan notekis o'zgaruvchan imkoniyatlari (ijtimoiy sinf, bandlik, ish haqi hududiy farqlariga qarab) o'rtasidagi ziddiyatdir [8].

XULOSA

Jinoyatlarning umumiy sabablari noaniqligidan kelib chiqqan holda, jinoyatni aniqlashda ijtimoiy yoki biologik omillarga ustunlik bermasdan, umumiy ma'noda ijtimoiy geografiya orqali aniqlash masalasini ko'tarish kerak, keng ma'noda ijtimoiy geografiya deganda iqtisodiy, madaniy, etnik va boshqalar majmui tushuniladi.

Ko'rib turganimizdek jinoyatchilikning hududiy farqlari uning ko'rsatkichlari juda muhim. Ularning tabiati juda ko'p sonli iqtisodiy, ijtimoiy, iqlimiy va boshqa omillarning kombinatsiyasi tufayli sodir bo'ladi. Mamlakatimizda shuningdek, jahon miqyosida jinoyat geografiasini o'rganishni yanada rivojlantirish mintaqaviy va global darajada jinoyatchilikka qarshi kurashda sezilarli turtki bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Kriminologiya: darslik / M.P. Kleymenov. - M.: Norma, -2009. - 448 b.
2. Shotkinov S.A. Jinoyat geografiasini nazariya masalalari va Sibirning mintaqaviy muammolari / S.A. Shotkinov // Sibir huquqiy byulleteni. - 2001. № 3-son.
3. Shotkinov S.A. Jinoyat geografiasini tushunchasi, predmeti, usuli masalasida. / S.A. Shotkinov // Sibir huquqiy byulleteni. - 2001. - 4-son.
4. Kriminologiya: darslik / ed. V.N. Kudryavtseva va V.E. Eminova. - 4-nashr, qayta ko'rib chiqilgan. va qo'shimcha - M.: Norma: Infra - M, 2010. - 800 b.
5. Kriminologiya: universitetlar uchun darslik / ostida. ed. Malkova V.D. - 2-nashr, qayta ko'rib chiqilgan va qo'shimcha - M.: Yustitsinform, 2006. - 528 b.
6. Kriminologiya: darslik / tahrir. V.N. Kudryavtseva va V.E. Eminova. - 4- nashr, qayta ko'rib chiqilgan. va qo'shimcha - M.: Norma: Infra - M, 2010.- 800 b.
7. Gilinskiy Ya.I. Jinoyatning hududiy farqlarini o'rganishning uslubiy muammolari. - Shanba. Jinoyatdagi hududiy farqlarni o'rganishning nazariy muammolari // Uch. ilova. Tar. GU. Tartu, 1985.
8. Dolgova A.I. Jinoyatchilikning hududiy farqlari va ularning sabablarini o'rganishning nazariy asoslari va umumiy natijalari. Shanba kuni. Jinoyatning hududiy farqlari va ularning sabablari. -M., 1988 yil.